

Ministarstvo ekonomije/ Sektor za energetske efikasnost

**Obuka o upravljanju energijom i
energetskoj efikasnosti**

Uvod u upravljanje energijom – Glavne funkcije

Pripremljeno pod okriljem projekta

“Tehnička pomoć za implementaciju Sporazuma o energetske zajednici”

Projekat koji finansira EU i kojim upravlja

Delegacija Evropske unije u Crnoj Gori

TA-EnCT projekat implementira EXERGIA (vođa projekta), Mercados, Kantor

Šta je upravljanje energijom?

Glavne funkcije upravljanja energijom

Uspostavljanje organizacije za upravljanje energijom

Planiranje energetske efikasnosti

Upravljanje realizacijom plana EE

Energetsko računovodstvo i monitoring

Izvještavanje o realizaciji

Obuka / Podizanje svijesti

Šta je upravljanje energijom?

Upravljanje energijom je disciplinovana aktivnost, organizovana i strukturisana na način kojim se obezbijuje efikasno korišćenje **svih energetske resursa kojim** i postiže **maksimalna ekonomska korist*** bez narušavanja nivoa komfora, kvaliteta i usluga.

*maksimalna ekonomska korist = ušteda energije - troškovi za uspostavljanje i rad sistema upravljanja energijom i drugi troškovi vezanih za specifične investicije EE

Sistem upravljanja energijom se može kombinovati sa drugim sistemima za upravljanje resursima, kao što su:

- Upravljanje potrošnjom vode,
- Upravljanje zaštitom životne sredine, itd

Recept za upravljanje energijom

Ne postoji jedinstven dizajn sistema upravljanja energijom. Svaka organizacija treba da osmisli svoj sistem, uzimajući u obzir svoju strukturu i potrebe.

Glavni ciljevi su sljedeći:

- Da se ispune **obaveze iz Zakona o energetskej efikasnosti** (u skladu sa nacionalnim standardima i smjernicama)
- Da se **ostvari ušteda troškova energije**, poboljša nivo komfora, itd

Osnovni **princip je "isplativost"**:

- Investirajte mudro u mjere koje mogu da isplate investicije
- Nemojte previše da potrošite na sofisticirane sistema za mjerenje, kontrolu, softver i opremu koja se nikad neće isplatiti

Šta JESTE a šta NIJE upravljanje energijom

Upravljanje energijom nije:

- Sistem **automatske kontrole**
- Sistem **mjernih uređaja**
- Softver / baza podataka** u kojoj se pohranjuju podaci (on-line ili ručno unošenje kucanjem)

Upravljanje energijom je prvenstveno hijerarhijski strukturirana organizacija ljudskih resursa sa:

- Znanjem**
- Odgovornostima**
- Nadležnošću**
- Motivacijom**
- Ciljevima**

koja na odgovarajući način koristi navedenu tehničku infrastrukturu u cilju poboljšanja energetske efikasnosti.

Sadržaj prezentacije

Šta je upravljanje energijom?

Glavne funkcije upravljanja energijom

Uspostavljanje organizacije za upravljanje energijom

Planiranje energetske efikasnosti

Upravljanje realizacijom plana EE

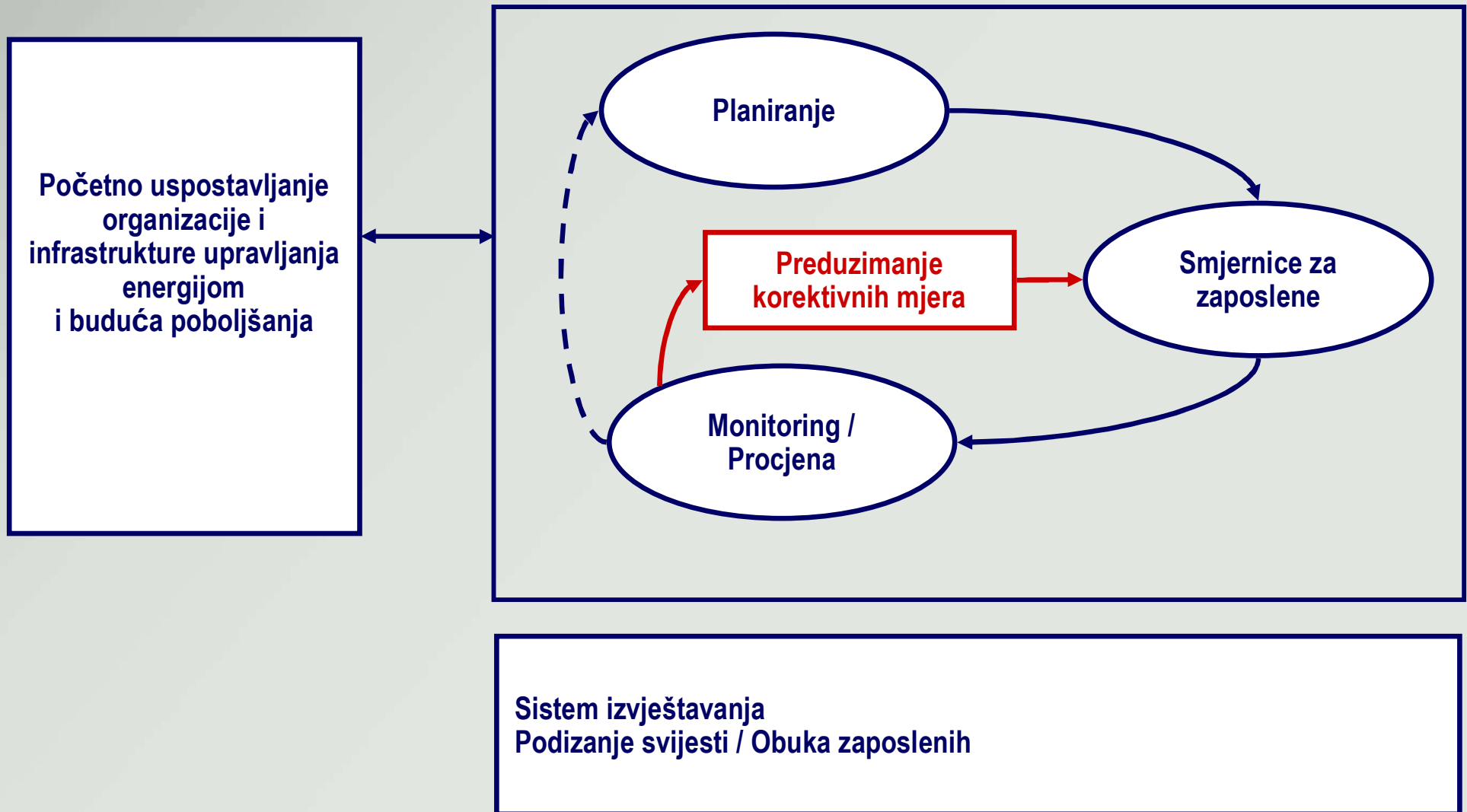
Energetsko računovodstvo i monitoring

Izveštavanje o realizaciji

Obuka / Podizanje svijesti

Funkcije upravljanja energijom

Sadržaj prezentacije

Šta je upravljanje energijom?

Glavne funkcije upravljanja energijom

Uspostavljanje organizacije za upravljanje energijom

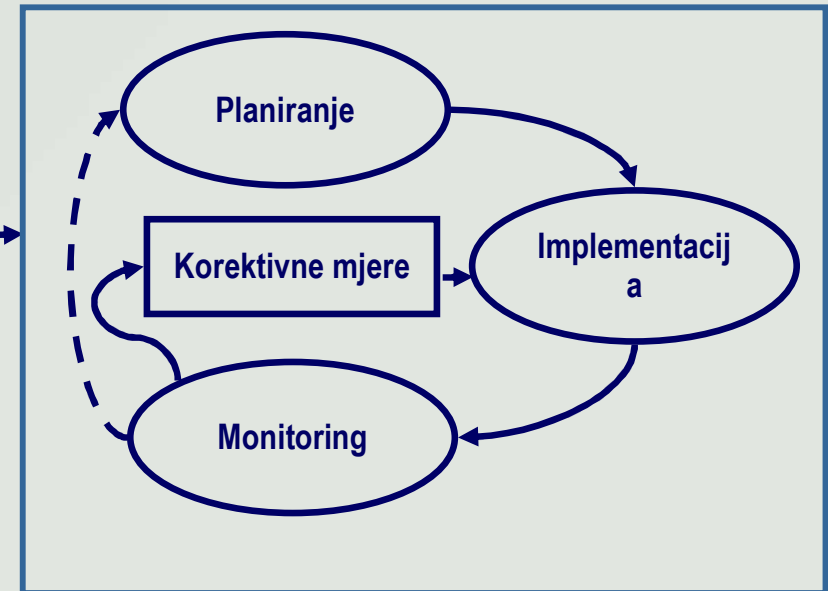
Planiranje energetske efikasnosti

Upravljanje implementacijom plana EE

Energetsko računovodstvo i monitoring

Izveštavanje o realizaciji

Obuka / Podizanje svijesti

Izveštavanje
Podizanje svijesti / Obuka

Uspostavljanje organizacije upravljanja energijom 1

Sistem upravljanja energijom mora da bude u potpunosti u skladu sa obavezama iz Zakona o energetskej efikasnosti i naknadnih podzakonskih akata, propisa i uputstava

Predloženi koraci:

- Rukovodilac institucije** (npr. ministar, predsjednik) imenuje **energetskog menadžera**

- Energetski menadžer u komunikaciji sa rukovodiocima sektora - odsjeka / tehničkih servisa** obavlja preliminarnu energetske istraživanje:
  - o Prikuplja / analizira podatke o energiji i troškovima iz prethodnog perioda
  - o Identifikuje glavne potrošače električne energije u okviru institucije
  - o Identifikuje glavne oblasti za potencijalnu uštedu energije sa grubom procjenom investicionih troškova i očekivane uštede (ako je moguće u ovoj fazi)

Uspostavljanje organizacije upravljanja energijom 2

Predloženi koraci (nastavak):

Energetski menadžer identifikuje:

- o potrebu za očitavanjem mjernih uređaja koji se koriste za mjerenje potrošnje različitih segmenata (za potrebe evidencije potrošnje energije za sve veće potrošače)
- o zahtjeve za informacionim sistemom za pohranjivanje, analizu i izvještavanje o podacima o energiji i troškovima
- o alokaciju odgovornosti među različitim odsjecima / sektorima i zvaničnicima

- Na osnovu navedenog, **energetski menadžer predlaže osnovnu strukturu upravljanja energijom** i ključne preduslove za sprovođenje te strukture

Uspostavljanje organizacije upravljanja energijom 3

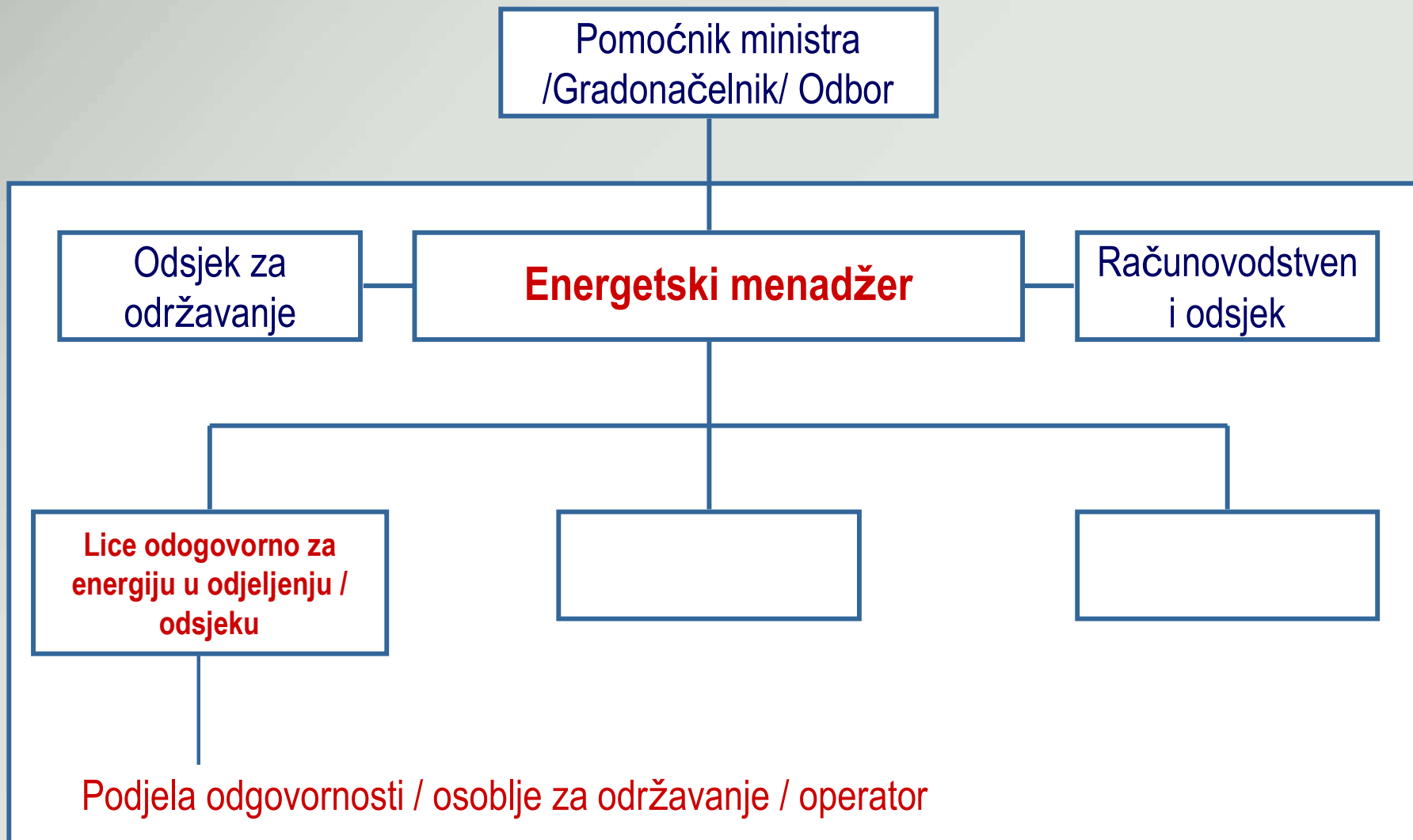
Predloženi koraci (nastavak):

□ **Rukovodilac institucije**

- o **Utvrdjuje obavezu** poboljšanja energetske karakteristike
- o **Daje jasno ovlašćenje energetskom menadžeru** da izvrši svoje dužnosti
- o Usvaja osnovnu organizacionu šemu upravljanja energijom i **alocira odgovornost** između zvaničnika i zaposlenih
- o **Opredjeljuje sredstva** za realizaciju sistema upravljanja energijom

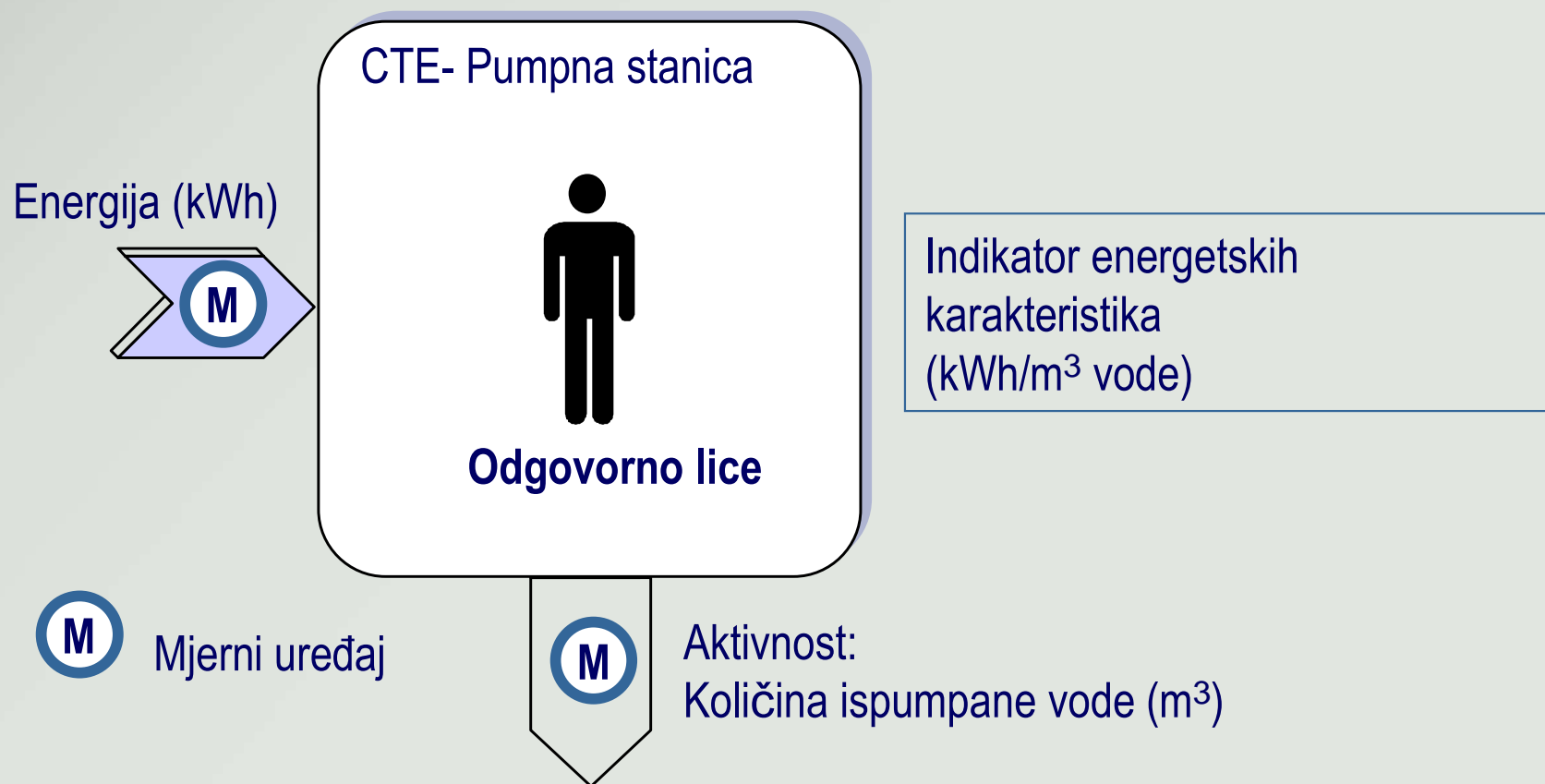

Organizacija upravljanja energijom

Centri za troškove energije – Jezgro upravljanje energijom

Naposletku, odgovornost za uštedu energije mora da bude na zaposlenima koji koriste, upravljaju i održavaju opremu koja troši energiju.

Pitanja za razmatranje

- Ko je odgovoran za šta?
- Šta bi trebalo da se mjeri? Kako? Da li su nam potrebna dodatna brojila?
- Kako se podaci evidentiraju? Koliko često? Kakav informacijski sistem treba da se koristi?
- Kako se analiziraju podaci?
- Ko kome izvještava; koliko često; kakav je obrazac izvještaja?
- Koji drugi komunikacioni kanali će biti uspostavljeni?
- Koje metode se koriste za procjenu napretka programa, koliko često?
- Da li svaki odsjek treba da ima svoj budžet opredjeljen za energetska pitanja?
- Kako će ljudi biti motivisani, kojim sredstvima?
- Koje aktivnosti u pogledu obuke treba da se organizuju?

(Navedene stavke će biti detaljnije analizirane)

Razvoj organizacije upravljanja energijom, informacionog sistema i instalacije mjernih uređaja su uglavnom sastavni dio prvog plana energetske efikasnosti.

Poboljšanje organizacije upravljanja energijom

Uspostavljanje osnovne organizacije upravljanja energijom

Postizanje opipljivih i vidljivih rezultata

Zahtjev za dodatnim sredstvima za poboljšanje upravljanja energijom

Željeni profil energetskog menadžera

- Inženjer elektrotehnike, mašinstva ili arhitekture sa razumijevanjem sistema potrošnje energije, kao i građevinske fizike; (toplotni gubici, opterećenje hlađenja, itd);
- Adekvatno znanje tehnika procjene investicija (eventualno poslije obuke);
- Relevantno profesionalno iskustva sa perspektivom dugoročnog zaposlenja u okviru organizacije;
- Viši nivo - Donošenje odluka - Veoma poštovan unutar organizacije;**
- Dobro razumijevanje strukture organizacije i poslovanja;
- Dobro poznavanje rada na računaru (excel, word, internet) sa dobrom osnovom za dalju obuku u pogledu sofisticiranih softverskih aplikacija;
- Posvećenost organizaciji, preduzimljivost, želja za daljim usavršavanjem;
- Veoma dobre komunikacione vještine i međuljudski odnosi;
- Znanje engleskog jezika je prednost.

Zaključci o organizaciji upravljanja energijom

Rukovodilac institucije:

Odluke

Vidljiva obaveza

Energetski menadžer:

Viši nivo (po činu)

Ovlašćenja data od strane rukovodioca institucije u pogledu upravljanja energetkim karakteristikama

Izveštava direktno najvišim nivoima upravljanja

Zaposleni / Odsjeci:

Učešće u planiranju i implementaciji

Odgovornost za poboljšanje EE u svojoj oblasti

Struktura:

Što je moguće veća iskorišćenost postojećih struktura i postojećih djelatnosti

Sadržaj prezentacije

Šta je upravljanje energijom?

Glavne funkcije upravljanja energijom

Uspostavljanje organizacije za upravljanje energijom

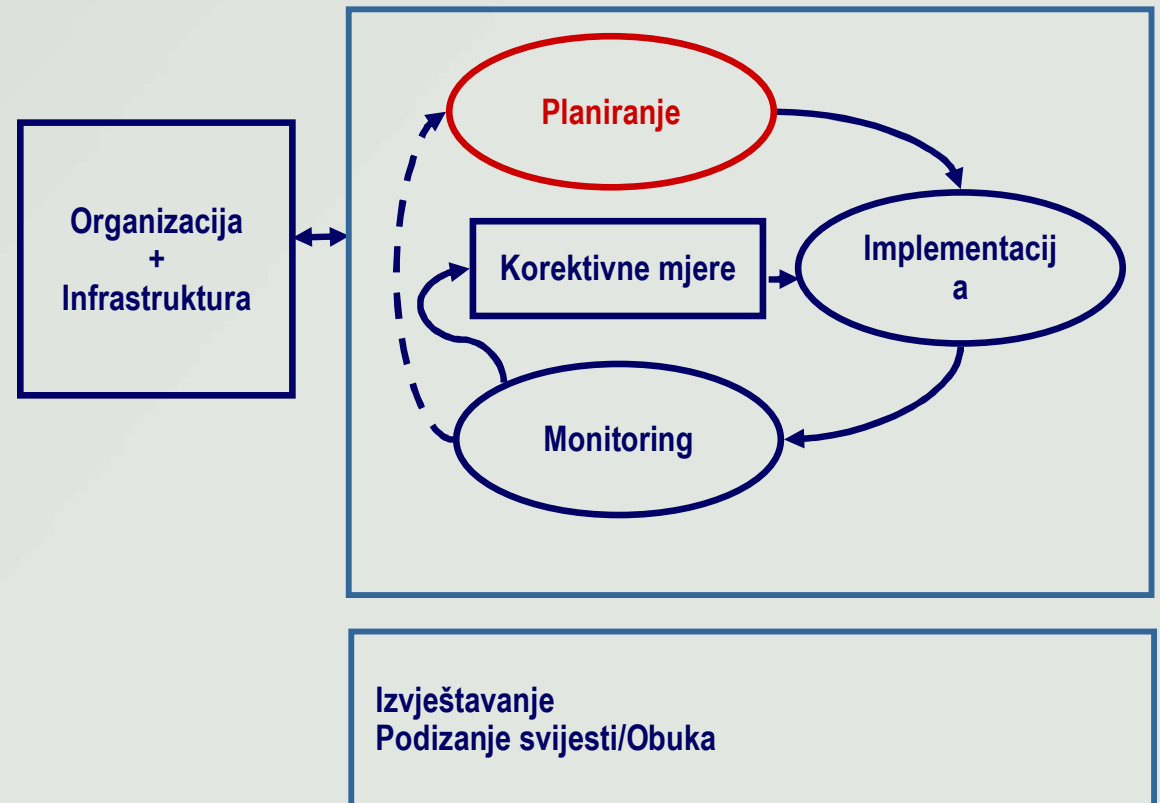
Planiranje energetske efikasnosti (EE)

Upravljanje implementacijom plana EE

Energetsko računovodstvo i monitoring

Izveštavanje o realizaciji

Obuka / Podizanje svijesti

Glavne komponente plana EE

Molimo pogledajte Smjernice za planove EE Ministarstva ekonomije / Sektora za energetska efikasnost

- REZIME (sa rezimeom tabele aktivnosti, troškova, ušteda)
- Opšti cilj Plana EE
- Analiza postojećeg stanja (kratak opis objekata koje troše energiju, istorijski trendovi u pogledu potrošnje energije i vode, itd.)
- Analiza konkretnih mjera poboljšanja EE po kategorijama potrošnje objekata (aktivnosti, budžet, očekivana ušteda energije i smanjenje troškova):
  - Aktivnosti u pogledu usklađivanja sa zakonodavstvom
  - Aktivnosti u pogledu uspostavljanja/poboljšanja sistema upravljanja energijom
  - Besplatne mjere, odnosno mjere koje ne zahtjevaju velike troškove
  - Investicije koje zahtjevaju srednje visoke troškove
  - Investicije koje zahtjevaju visoke troškove
  - Aktivnosti koje su usmjerene ka trećim stranama (građani, preduzeća, itd.)
- Aranžmani u pogledu implementacije
- Dinamički plan
- Alokacija finansijskih sredstava i ljudskih resursa

Planiranje EE

PRIPREMA

- Analiza postojećeg stanja
- Oblasti uštede energije
- Procjena troškova/benefita
- Prioritizacija aktivnosti
- Budžeti i neophodni resursi

POČETNE KONSULTACIJE sa:

- **Rukovodiocima institucije** (prioriteti, raspoloživa sredstva iz bužeta)
- Odsjeci / sekcije za analizu mjera

FINALIZACIJA PLANA

- Ciljevi
- Specifične aktivnosti
- Troškovi / Resursi
- Dinamički plan, itd.

FINALNE KONSULTACIJE I

ODOBRENJE

od strane Rukovodioca institucije

Preporuke za planiranje EE

Uključiti što je ranije moguće ključne zvaničnike i službenike institucije u proces planiranja. Na taj način dobijete njihovu posvećenost kada dođe do realizacije.

Koncentrisati se na glavne prioritete i **postaviti realne i ostvarljive ciljeve** (pretjerano optimističan plan koji neće biti realizovan prouzrokuje razočarenje i ugrožava buduće napore)

Uspostavljen je **konkretnih metoda za provjeru i dokaz ostvarene energetske uštede** (evidencija o uštedi energije i troškova koja je “izgubljena” u arhivama računovodstvenog odjeljenja neće biti prepoznata)

Analiza mjera EE

Cost-benefit procjena mjera energetske efikasnosti

Cost-benefit analiza (procjena investicija) je nauka (njene osnove će biti prikazane u nastavku seminara).

Za mjere koje ne zahtjevaju velike troškove do onih koje zahtjevaju srednje visoke troškove metoda “povrata” pruža prilično **jednostavan i lako razumljiv indikator:**

$$\textit{Period povrata (god.)} = \frac{\textit{Neto godišnji prihod (Euro/god)}}{\textit{Investicioni troškovi (Euro)}}$$

Sadržaj prezentacije

Šta je upravljanje energijom?

Glavne funkcije upravljanja energijom

Uspostavljanje organizacije za upravljanje energijom

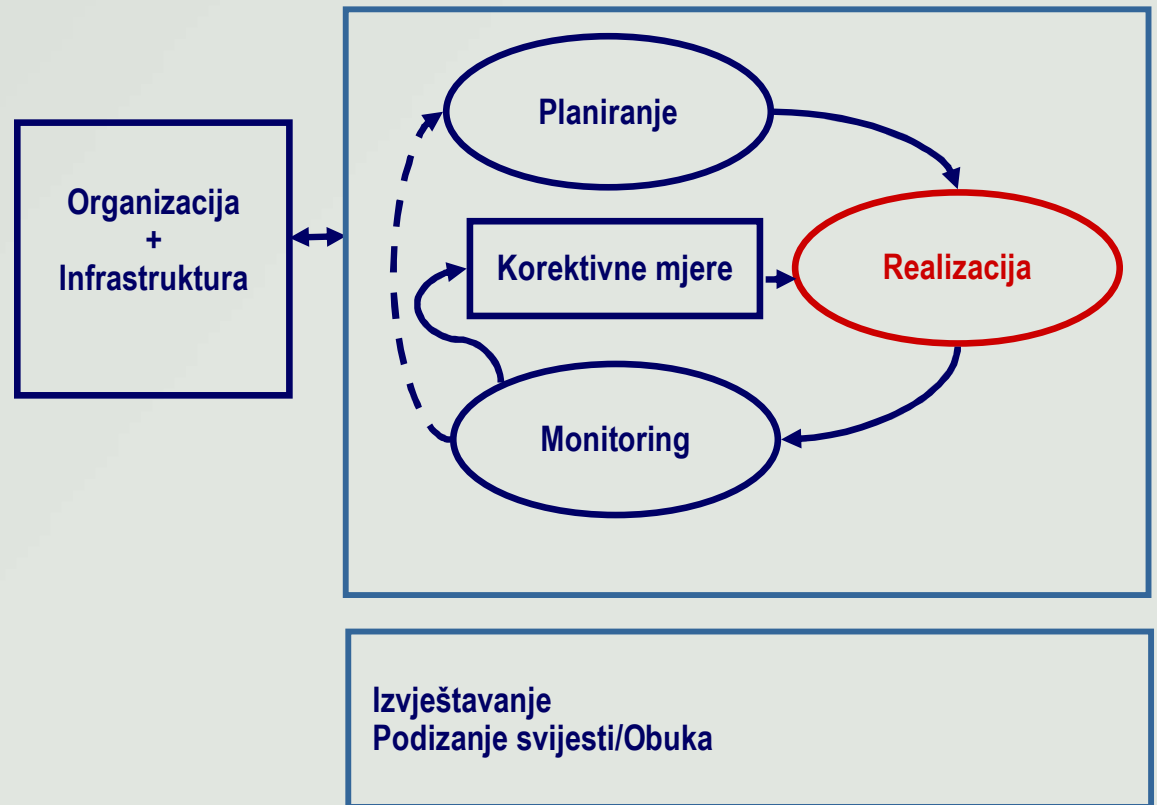
Planiranje energetske efikasnosti

Upravljanje implementacijom plana EE

Energetsko računovodstvo i monitoring

Izveštavanje o realizaciji

Obuka / Podizanje svijesti

Upravljanje realizacijom Plana EE

Upravljanje realizacijom Plana EE zahtijeva:

- Kontinuirana **dvosmjerna komunikacija između energetskeg menadžera i direktora odsjeka**, operatora i zaposlenih
- Adekvatna **obuka** na temu “kako obavljati djelatnosti”
- Kontinuirano usmjeravanje**, podrška i savjeti i, ako je potrebno, **donošenje odluka**

Od izuzetnog značaja je da svako:

- Prepoznaje predanost rukovodioca institucije u pogledu uspjeha plana energetske efikasnosti
- Prepoznaje ulogu i ovlašćenja energetskeg menadžera
- Posjeduje znanje o ciljevima koji su utvrđeni planom i ostvaruje prednosti
- Posjeduje dobro razumjevanje svojih odgovornosti**

Motivacija zaposlenih

Svjest:

- Priznanje
- Razumna konkurencija
- Procjena učinka od strane rukovodstva
- Nagrade za ideje o uštedi energije
- Vidljiva podrška menadžmentu

Međutim, najodrživiji način je da se postepeno:

- Stvori **ambijent** za uštedu energije, i da
- Efikasno korišćenje energije bude dio **svakodnevnog posla; a ne nešto dodatno**

Sadržaj prezentacije

Šta je upravljanje energijom?

Glavne funkcije upravljanja energijom

Uspostavljanje organizacije za upravljanje energijom

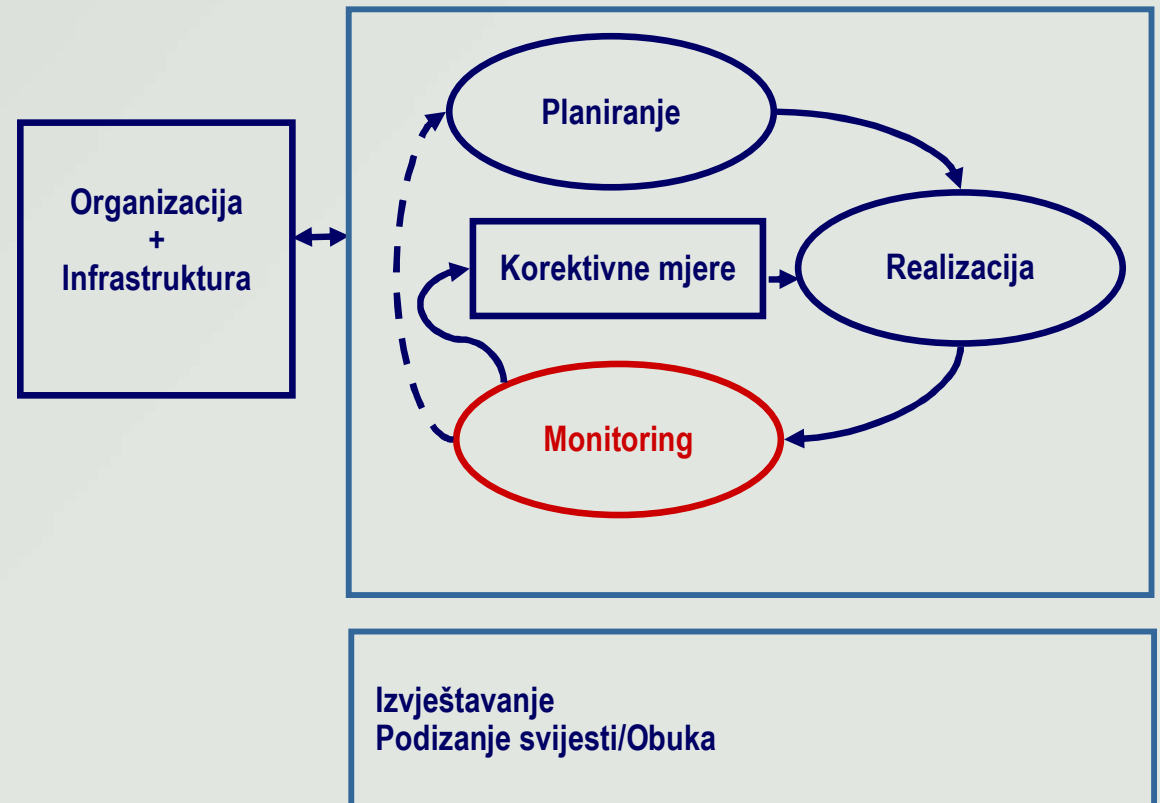
Planiranje energetske efikasnosti

Upravljanje implementacijom plana EE

Energetsko računovodstvo i monitoring

Izveštavanje o realizaciji

Obuka / Podizanje svijesti

Ne možete efikasno da upravljate potrošnjom energije ili vode ukoliko nemate podatke o tome koliko je potrošeno i u koje svrhe

Energetsko računovodstvo podrazumjeva vođenje evidencije o potrošnji energije i troškovima u pogledu:

- Svih vrsta oblika energije (električna energija, goriva, itd.)
- Svakog odjeljenja/zgrade
- Institucije kao cjeline

Danas, u većini slučajeva, podaci o energiji se čuvaju negdje u datotekama računovodstvenog odsjeka. U sistemu upravljanja energijom, **energetski menadžer je taj koji vodi evidenciju i organizaciju ovih podataka.**

Zahtjevi za energetska računovodstvo

- ❑ **Mjerni uređaji i procedure prikupljanja informacija** (za svaku lokaciju i vrstu energije kojom će se upravljati):
  - Koristiti postojeće mjerne uređaje – poboljšati procedure prikupljanja podataka
  - Instalirati nove mjerne uređaje na lokacijama gdje je to potrebno (posmatrati svaki mjerni uređaj kao investiciju koja će se isplatiti kroz očekivane uštede)
- ❑ **Informativni sistem** koji:
  - Prvenstveno treba da služi funkcijama upravljanja energijom unutar organizacije (npr. mjesečni obračun), i
  - Da olakšava izvještavanje prema ministarstvu (na godišnjem nivou)

Monitoring energetske učinka

Energetski monitoring je korak naprijed za energetske računovodstvo. Monitoring podrazumjeva sistematsku provjeru i analizu podataka o potrošnji energije i **procjenu energetske učinka** (o čemu će kasnije biti riječ)

Indikatori energetske učinka mora da se uspostave da bi povezali potrošnju energije sa nivoima aktivnosti, vremenskim uslovima itd., npr.

- Potrošnja energije zgrade /m² površine (za procjenu godišnje potrošnje)*
- Potrošnja energije zgrade /m² površine i indikator temperature u prostoriji (za procjenu mjesečne potrošnje)*
- Potrošnja energije automobila/km, itd.*

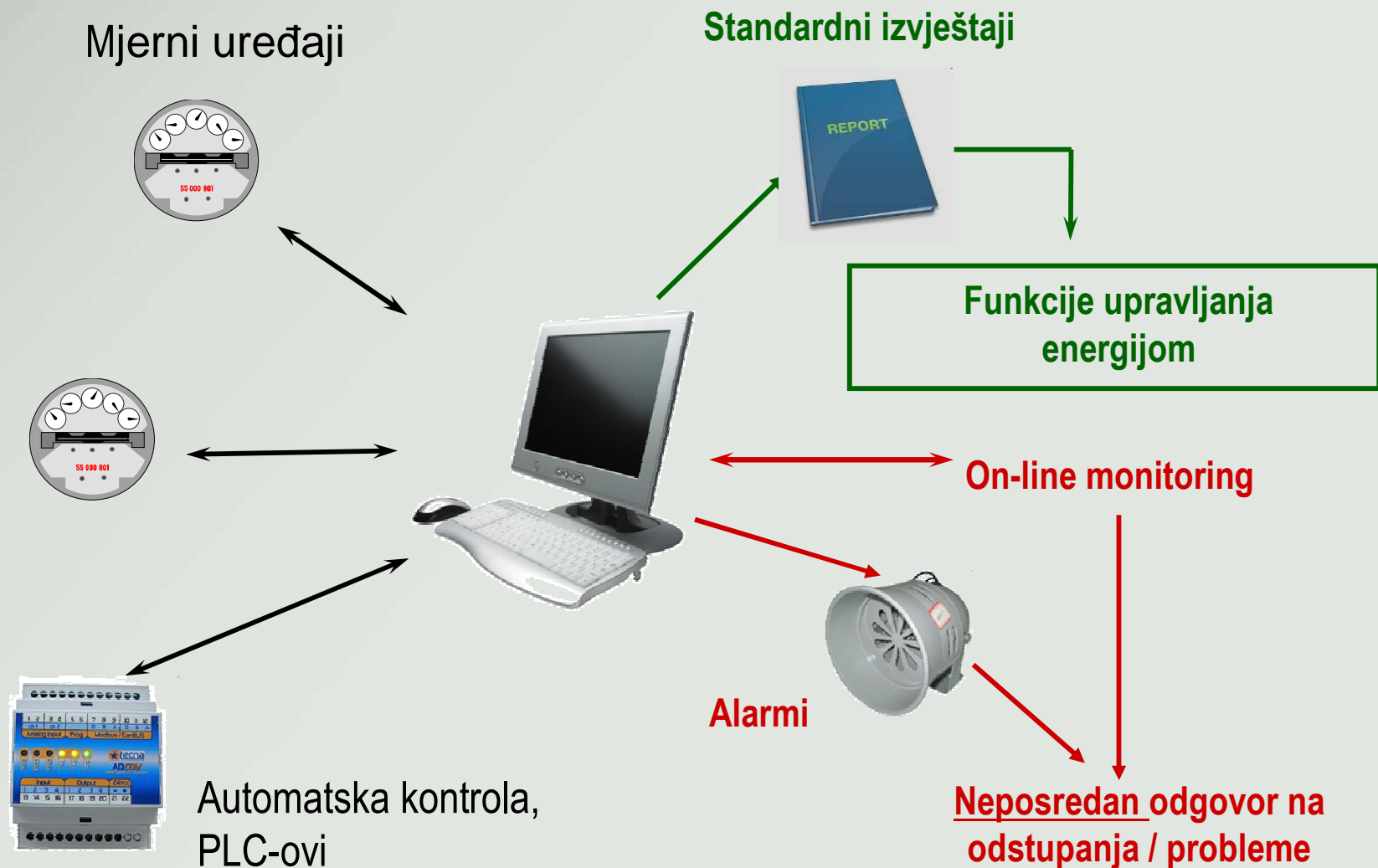

Zahtjevi za energetska monitoring

- ❑ **Dodatni podaci o nivoima aktivnosti** (za izračunavanje indikatora energetskega učinka) za svako odjeljenje/odsijek/zgradu gdje se vrši monitoring potrošnje energije
- ❑ **Softverski alat (softver za upravljanje energijom)** pomoću kojeg se vrši analiza. Ovo može da bude dio informacionog sistema za energetska računovodstvo ili zasebna aplikacija.

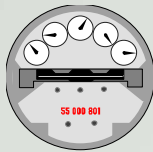
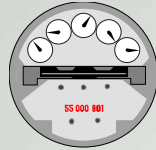
Da li je investicija za on-line sistem opravdana? ili....

... ili jeftin sistem kojim se ručno upravlja može da obavi posao?

Mjerni uređaji

Standardni izvještaji

Funkcija upravljanja energijom

Redovni (nedeljni, mjesečni)
monitoring i preduzimanje korektivnih
mjera

Cost-benefit: osnovni kriterijum za donošenje odluka

Sofisticiranost i učestalost računovodstva i monitoringa

Instalacija i očitavanje mjernih uređaja, vođenje evidencije, analiza podataka i izvještavanje zahtijeva značajna sredstva i ljudske resurse

Učestalost ciklusa registrovanja podataka/monitoringa zavisi od:

- Kako brzo korektivne mjere mogu da se realizuju u praksi?
- Kolika će biti ušteda energije ako se brže djeluje?

Nasuprot

- Koliki je dodatni trošak za sofisticiraniju opremu (npr. daljinsko očitavanje)?
- Koliko je dodatni trošak zaposlenih?

Mogu takođe da se razmotre drugi kriterijumi.

Mjesečna frekvencija je u principu opravdana

Nedeljna frekvencija može biti opravdana za velike energetske potrošače

Sadržaj prezentacije

Šta je upravljanje energijom?

Glavne funkcije upravljanja energijom

Uspostavljanje organizacije za upravljanje energijom

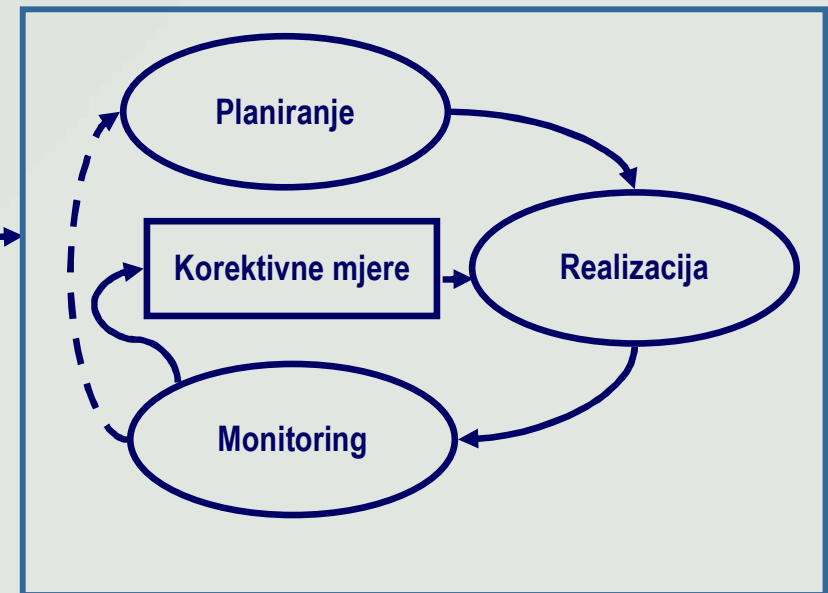
Planiranje energetske efikasnosti

Upravljanje implementacijom plana EE

Energetsko računovodstvo i monitoring

Izveštavanje o realizaciji

Obuka / Podizanje svijesti

Izveštavanje
Podizanje svijesti/Obuka

Izvještavanje višim nivoima je od suštinskog značaja:

- Prema ministarstvu u skladu sa Zakonom (koje utvrđuje planove i politiku i vrši monitoring rezultata na nacionalnom nivou)
- Prema rukovodiocima institucije (npr. na kvartalnoj osnovi) gdje se izvještava o napretku i postignutim rezultatima (i traži dodatna sredstva iz budžeta). **Izvještaji treba da budu kratki, standardizovani i lako razumljivi (npr. tabele u kojima su prikazane uštede energije i troškova i nekoliko osnovnih grafikona)**

Izvještaji za rukovodioce odsjeka/ odjeljenja i druga odgovorna lica moraju da budu distribuirana krajem svakog ciklusa monitoringa zajedno sa:

- Procjenom njihovog energetskeg učinka
- Istrukcijama za korektivne mjere (ako je potrebno)

Obuka/ Podizanje svijesti

U prethodnom EU Akcionom planu EE navedeno je da se koncept “**Energetske efikasnosti zapravo stvar informisanosti pojedinca, a ne samo na zakon.**”

Tehnologija igra važnu ulogu, ali izbor/razvoj tehnologije je stvar informisanosti pojedinca.

Prema tome obuka i podizanje svijesti su osnova za energetske efikasnost i treba da budu dio svakog plana EE i programa upravljanja energijom.

Potrebno je imati u vidu da je **podizanje svijesti neophodno ne samo za zaposlene već i za zvaničnike**, čak i na najvišim nivoima.

Zaključne napomene.....

- Ova prezentacija prikazuje samo osnovni koncept upravljanja energijom
- U zemljama EU energetska menadžer je profesija
- Tehnike upravljanja energijom su opisane u sadržajnim priručnicima
- U nastavku sljedi više tema .....
- ... ali sve zavisi od znanja **energetskog menadžera**, njegovog iskustva i prevashodno od **lične sposobnosti da vodi i motiviše ljude** (uključujući i rukovodioca institucije).

Diskusija

